

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ВИНИКНЕННЯ БРІКС

Х. Є. Кошелева,
здобувач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
kosheleva7744@yandex.ru

У статті представлені результати вивчення світових інтеграційних процесів та їх вплив на виникнення об'єднання БРІКС. Його члени Бразилія, Росія, Індія, Китай та ПАР – це п'ять країн, які розташовані на трьох континентах, мають значний вплив як у своєму регіоні, так і в цілому світі, а також разом вони мають у своєму розпорядженні велику кількість важливих для світової економіки запасів природних ресурсів.

Ключові слова: БРІКС, міжнародні економічні відносини, інтеграційні процеси.

ВЛИЯНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ВОЗНИКНОВЕНИЕ БРИКС

В статье представлены результаты изучения мировых интеграционных процессов и их влияние на возникновение объединения БРИКС. Его члены Бразилия, Россия, Индия, Китай и ЮАР – это пять стран, расположенных на трех континентах, имеют значительное влияние как в регионе, так и во всем мире, а также вместе они имеют в своем распоряжении большое количество важных для мировой экономики запасов природных ресурсов.

Ключевые слова: БРИКС, международные экономические отношения, интеграционные процессы.

THE IMPACT OF THE INTEGRATION PROCESS ON THE EMERGENCE OF BRICS

This article studies world integration processes and its influence on the emergence of BRICS association. Its members Brazil, Russia, India, China and South Africa are the five countries located on three continents, with significant influence both in the region and around the world, and together they have at their disposal a large number of important for the world economy of natural resources.

Key words: BRICS, international economic relations, integration processes.

За останні 20 років у світовій економіці відбулися помітні структурні та територіальні зрушення [3]. Світ знаходиться у стані переходу на новий рівень, що обумовлено глобальною фінансовою кризою. Об'єктивно формується поліцентрична світова система, при якій держави керуються своїми національними інтересами та спільне розуміння, що є основою нового, саморегулюючого світового порядку, який міг би спиратися на колективні зусилля всіх країн та верховенство міжнародного права [5, с. 2]. Характерною особливістю сучасних міжнародних економічних відносин є формування нових інтеграційних утворень, яким притаманні певні ознаки та тенденції розвитку. Інтеграційні об'єднання формуються як за географічними, так і соціально – економічними параметрами. Тому, на нашу думку, слід звернути увагу на функціонування відносно нового, але об'єднання, що стрімко набуває свого розвитку – БРІКС.

Теоретичну і методологічну основу дослідження склали праці зарубіжних вчених, таких як Джим О'Ніл, Пітер Хавлік, В. М. Давидов, В. А. Луков, Г. Д. Толорая, А. Н. Фомін та інші. Серед українських вчених можна відзначити А. П. Голікова, А. А. Архангельську, В. І. Сідорова, А. С. Філіпенко та ін. Таким чином, основною метою статті є вивчення світових інтеграційних процесів та їх вплив на виникнення об'єднання БРІКС – Бразилія, Росія, Індія, Китаю та ПАР, котра з яких є домінуючою державою на своєму континенті.

З того моменту, як у 2003 році було опубліковано перший звіт фінансової групи The Goldman Sachs Group Inc., який було присвячено перспективам Бразилії, Росії, Індії та Китаю у XXI ст., акронім БРІК увійшов у загальне використання, а інтерес до країн цієї групи став підвищуватись з кожним роком [4, с. 44]. Уперше використання терміну «країни БРІК» було запропоновано у 2001 р. Дж. О'Нілом, старшим економістом міжнародного банку Goldman Sachs [9]. Він об'єднав чотири країни – Бразилію, Росію, Індію та Китай – в одну групу, проаналізував темпи зростання ВВП і населення цих країн та виокремив таким чином спільні тенденції розвитку їх національних економік до 2020 р. У квітні 2011 р. до цієї групи приєдналася ще одна країна – Південно-Африканська республіка, сформувавши таким чином нове інтеграційне утворення – БРІКС [2, с. 42].

Зараз БРІКС поєднує 3 млрд чол., що складає приблизно 43 % населення Землі, а також територію 39,7 млн кв. км., що є більшим ніж чверть поверхні земної суші [6]. Вигідне положення цим країнам забезпечує наявність в них великої кількості важливої для світової економіки ресурсів, а саме Бразилія багата на сільськогосподарську продукцію; Росія – найбільш крупний у світі експортер мінеральних ресурсів; Індія має дешеві інтелектуальні ресурси; Китай має у своєму розпорядженні дешеві трудові ресурси; ПАР – природні ресурси. На країни об'єднання також припадає приблизно 13 трлн дол. виробництва ВВП на рік, що дорівнює 21 % світового виробництва [7]. Кожна з п'я-

ти країн БРІКС є уламком великих та могутніх імперій. Так Бразилія була частиною Португальської колоніальної експансії, Росія – Великої Російської імперії, Індія та ПАР – Британської колоніальної експансії, Китай – Великої Цинської імперії.

Країни БРІКС розташовані на трьох континентах, мають значний вплив як у своєму регіоні, так і в цілому світі, а також разом вони мають у своєму розпорядженні велику кількість важливих для світової економіки запасів природних ресурсів. Таким чином, країни БРІКС є найбільш крупними у світі ринками, що формуються, та мають високу диференціацію регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, густотою населення та транспортною доступністю. Кожна з них на рівні суб'єктів федерації представлена різною кількістю регіонів. Зараз в Росії їх 83, в Індії – 35 (28 штатів та 7 союзних територій), в Китаї – 31, в Бразилії – 27, а в ПАР є 6 міських округи та 46 районів. На практиці для іноземних інвесторів привабливі тільки окремі регіони, які вже зараз за рівнем економічного розвитку можуть конкурувати з країнами G – 6 [4, с. 44].

Згідно з прогнозами The Goldman Sachs Group Inc., які було зроблено у 2009 році, очікувалось, що за обсягом ВВП країни-члени БРІКС до 2032 року випередять шістьку найбільш розвинених країн (США, Японію, Англію, Францію, Німеччину, Італію). Китай у 2027 році стане лідером та найпотужнішою економікою в світі. Росія (до 2028 року) та Бразилія (до 2036 року) випередять Італію, Францію та Німеччину. Індія в 2032 році за рівнем ВВП буде перевищувати показники Японії, а до 2050 року буде поступатися тільки США та Китаю. Його розмір буде більшим ніж у Італії та Німеччину, а також наблизиться до рівня Франції. В інших країнах-членах БРІКС цей показник буде значно нижчим [13]. Ці прогнози дуже імовірні, дивлячись на сучасний розвиток та динаміку ВВП у цих країнах (рис. 1). Цей показник стабільно зростає у всіх країнах-членах БРІКС, окрім Росії. Найбільш стрімким підвищенням ВВП характеризується Китай (з 2712 млрд дол. у 2006 р. до 5878 млрд дол. у 2010 р.). Найнижчий та відрізний від інших показник має ПАР, у 2010 р. він досяг 364 млрд дол. [11]. Таким чином, не зважаючи на ріст обсягів ВВП, країни-члени БРІКС до середини ХХІ ст. залишаться країнами, що розвиваються.

Однією із базових передумов економічної інтеграції вважається схожість рівня економічного розвитку

країн. Протягом останніх десятиліть країни БРІКС демонструють стабільно високі темпи економічного зростання та посилення своєї ролі на міжнародній арені (рис. 2). Протягом 2002–2012 рр. темпи нарощування обсягів ВВП групи БРІКС перевищують середньосвітові значення більше, ніж в 1,5 рази. Аналогічною є ситуація у порівнянні з розвиненими країнами, де спостерігається ще більший розрив – в два-три рази [12].

За прогнозами фахівців МВФ, позитивна динаміка нарощування темпів економічного зростання країн, що розвиваються, буде спостерігатися і до 2018 року. Середньорічні темпи зростання ВВП коливатимуться на рівні 5 % проти 2,2 % для розвинених економік світу [12].

Позитивну динаміку економічного зростання країнам БРІКС вдалося зберегти навіть в умовах фінансово-економічної кризи 2008–2010 рр. Це відбулося, в першу чергу, за рахунок економік Китаю (темпи економічного зростання протягом 2008–2010 рр. становив у середньому 9,2 %) та Індії (9,1 %), що пов'язано

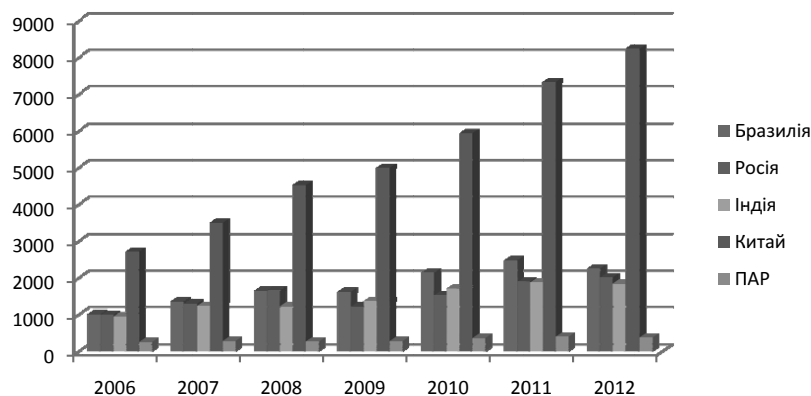

Рис. 1. Динаміка ВВП країн БРІКС в період 2006–2012 рр. (млн дол.)
Складено автором за матеріалами: [11]

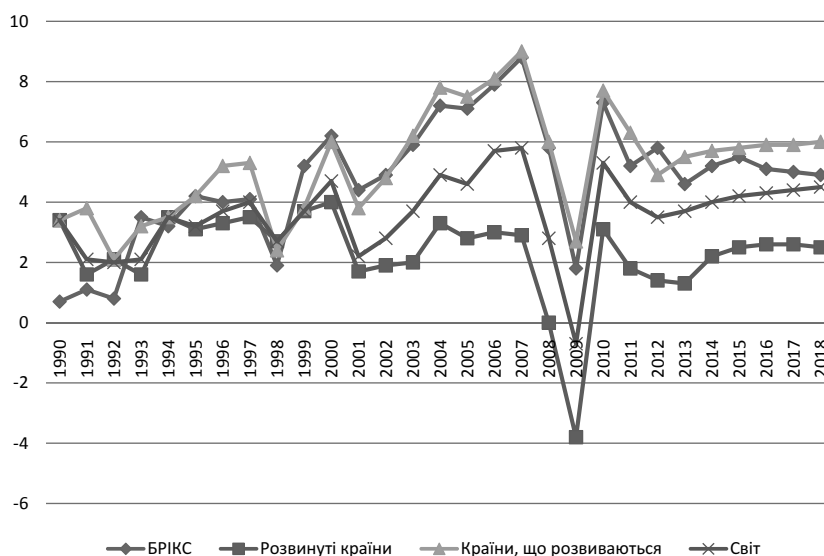

Рис. 2. Динаміка темпів економічного зростання країн БРІКС та світу протягом 1990–2018 рр.

*2013–2018 рр. – прогноз економічного зростання за методикою МВФ
Складено автором за матеріалами: [12]

з факторами нарощування конкурентного статусу цих країн та, як наслідок, вищим рівнем стійкості в умовах кризи [12].

Високі темпи економічного зростання в країнах БРІКС забезпечувалися за рахунок нарощування обсягів міжнародної торгівлі, підвищення рівня конкурентоспроможності при виробництві високотехнологічних товарів чи наданні послуг (Індія вважається світовим лідером у наданні комп'ютерних та інформаційних послуг, Китай — у виробництві комп'ютерної техніки), реалізації масштабних структурних реформ (передусім, сільськогосподарська реформа, створення сприятливого інвестиційно-інноваційного середовища) тощо. Важливим фактором економічної інтеграції та інтенсивної співпраці у рамках БРІКС є членство всіх країн — учасниць у Світовій організації торгівлі та уніфікація, таким чином, правил міжнародних торговельних відносин. Протягом 2001–2012 рр. спостерігалося щорічне нарощування обсягів експорту товарів країн БРІКС як у абсолютних, так і відносних показниках (рис. 3). Лівова частка експорту товарів країн БРІКС припадає на торгівлю за межами інтеграційного утворення та коливається в межах від 78,7 % (Бразилія) до 93,1 % (Китай) [12].

Сьогодні високі темпи економічного зростання цих країн забезпечені за рахунок наявності найважливіших ресурсів і високої чисельності населення, яка з'явилася запорукою дешевої праці в них. А до 2050 року, на думку «Голдман-Сакс», держави БРІКС за цим показником повинні обігнати «велику сімку», що об'єднує найбільш промислово розвинені країни

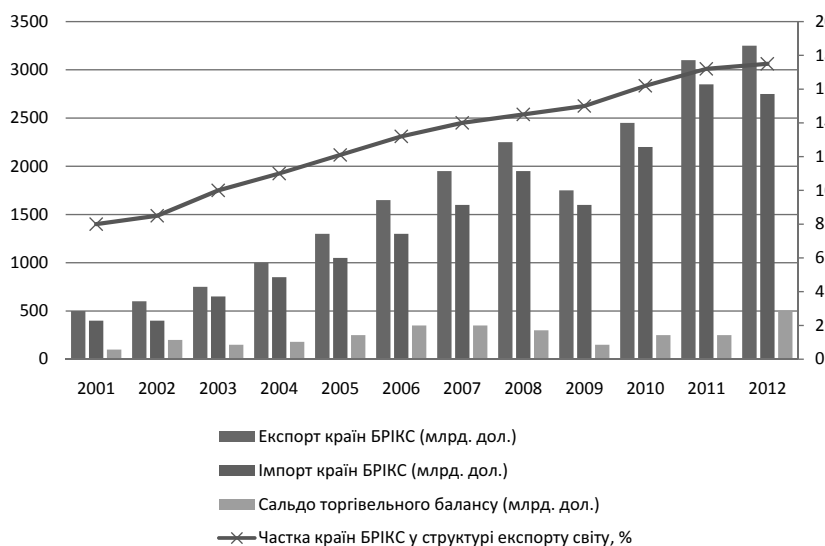

Рис. 3. Динаміка обсягів міжнародної торгівлі країн БРІКС протягом 2001–2012 рр. Складено автором за матеріалами: [12]

світу. При цьому Китай і Індія будуть домінуючими глобальними постачальниками товарів промислового призначення і послуг, в той час як Бразилія, Росія і ПАР стануть домінуючими постачальниками сировини. Таким чином, «Голдман – Сакс» документує, що предмети споживання, робота, технології і ком-

панії поступово віддаляються від США як від свого центру [13]. Слід також зауважити, що спочатку аналітики The Goldman Sachs Group Inc. не припускали координацію країнами БРІКС економічної політики. Тим більше спочатку не допускалось, що вони утворять економічний блок. Однак з часом з'явилися ознаки того, що чотири країни БРІКС намагалися сформувані політичну кооперацію і таким чином перетворити свою зростаючу економічну потужність у більш геополітичний вплив.

Однак у зв'язку з економічними змінами впродовж останніх декількох років деякі експерти взяли під сумнів можливість подальшого функціонування групи БРІКС у її незмінному складі. Наприклад, спеціалісти Standart & Poog's заявили, що, на їх думку, різниця між країнами групи посилюється, тоді як в період зростання споживання вони здавались нестійкими. Китай та Індія можуть виграти від падіння цін на сировинні товари, що дозволить їм підтримувати маржу у ключових секторах експорту, а Росія та Бразилія, навпаки, призведуть до прямих збитків в результаті зниження цін на енергоносії, метали та сільськогосподарську продукцію [14]. Отже, в умовах сьогодення, деякі експерти висловлюють такі несприятливі шляхи стосовно розвитку майбутнього групи країн БРІКС [6, с. 72].

По-перше, можливість того, що від «великої п'ятірки» відокремиться Бразилія та Росія. Інвестиційний бум, який було відзначено у цих двох країнах з початку нинішнього десятиліття, був тісно пов'язаний з позитивною динамікою цін на сировинні товари, тому він і був різко припинений в період їх змен-

шення. Друга хвиля погіршення умов торгівлі у зв'язку з недостатньою диференціацією економіки Бразилії та Росії призведе до сповільнення їх економічного росту та погіршенню ситуації у фінансах суспільного сектору. По-друге, існує можливість, що з групи відокремиться Росія. Деякі експерти пов'язують це з тим, що Росія почала втрачати свої позиції та динаміку зростання. Також нова якість ролі Китаю у світі створює нові можливості та нові виклики для світу та Росії. Він стає стратегічним конкурентом РФ. Хоча існує інша, більш втішна думка, а саме, Росію не можна порівнювати з іншими країнами БРІКС, оскільки, незважаючи на їх безсумнівні економічні успіхи, Росія має низку важливих переваг — більші доходи на душу населення, кращий розвиток фундаментальної науки, вищий рівень освіти населення тощо.

По-третє, деякі вчені вважають, що зі складу БРІКС може швидко вийти прогресуючий Китай, який вже сам перетворюється на самостійний світовий економічний центр. Так, за деякими важливими

позиціями Китай вже зараз випередив США. Так, у 2009 р. китайський ринок став найбільш крупним автомобільним ринком світу, вперше випередив американський з результатом в 13,5 млн проданих машин проти 10 млн – в США [6, с. 73].

По-четверте, на думку інших експертів, у країнах БРИКС мало спільних політичних цілей та інтересів. Китай достатньо успішно проводить свою політику, скуповуючи енергоресурси в Африці, Ірані, Іраку та Латинській Америці. Індія турбується за можливість спалахів конфліктів на її кордонах. А Бразилія більше зайнята своїми внутрішніми перетвореннями [6, с. 73].

Однак, незважаючи на негативні прогнози експертів, на цей час група країн БРИКС не тільки успішно функціонує та розвивається, а й розширяється

у складі. Це доводиться фактом того, що з квітня 2011 р. до групи приєдналась ПАР і об'єднання було перетворено у БРИКС [2, с. 2]. Таким чином, БРИКС перетворився в об'єднання, яке самостійно інтегрує до себе нові країни. Існує також вірогідність того, що найближчим часом БРИКС буде ще розширено за рахунок країн, що претендують на вступ до угруповання, серед них Індонезія, Туреччина, Австралія, Нігерія та Мексика. На нашу думку, зараз БРИКС має всі шанси для того, щоб відіграти вирішальну роль у посиленні впливу країн, що розвиваються, на глобальну політичну, економічну та фінансову систему, які в умовах сьогодення є не досить стабільними та зазнають перетворень. У цей же час БРИКС поєднує країни планети, що найбільш енергійно розвиваються на фоні занепаду в Америці та Європі [2, с. 2].

Науковий керівник – к.е.н., доц. Н. І. Гончаренко

Література

1. Андреева Т. Г. БРИКС: Пятёрка, непревзойденная в развитии / Т. Г. Андреева // МЭ и МО. – 08.06.2011. – № 46 (9594). – С. 10–12.
2. Архангельская А.А. БРИК становится БРИКС / А. А. Архангельская // Азия и Африка. – 2011. – № 9. – С. 2–5.
3. Голиков А. П. География мирового хозяйства : уч. пособ. для высш. уч. завед. / А. П. Голиков, Ю. П. Грицак, Н. А. Казакова, В. И. Сидоров – Киев, 2008. – 190 с.
4. Зайцева Ю. Межрегиональная дифференциация в странах БРИК: возможности оценки / Ю. Зайцева // Мировая экономика и международные отношения, – 2010. – № 5. – С. 44–51.
5. Никонов В. А. Пробуждение БРИК / В. А. Никонов – М., 2009 – С. 2.
6. Хейфец Б. БРИК: миф или реальность? / Б. Хейфец // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – № 9. – С. 2–5.
7. Сідоров В. І. БРИКС та США: розвиток партнерських відносин або загроза? / В. І. Сідоров, М. С. Пихтіна // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Сер. : Економічні науки, – 2012. – Т. 15, № 1. – С. 118–131.
8. Jim O'Neill and Anna Stupnitska. The long – term outlook for the BRICs and N – 11 post crisis // Global economics paper, December 4, 2009. – №: 192. – P. 1 – 27.
9. O'Neill, Jim (2001). "Building Better Global Economic BRICs" [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> (Accessed 10 Aug 2013).
10. The official site of World Trade Organization (2013), "Trade Map: Trade Statistics for International Business Development" [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.trademap.org> (Accessed 20 Aug 2013)
11. The official site of World Bank (2013), "Statistics Database" [Electronic resource]. – Way of access : <http://data.worldbank.org> (Accessed 20 August 2013)
12. The official site of International Monetary Fund (2013), "Data and Statistics" [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.imf.org/external/data.htm#data>
13. The official site of Goldman Sachs [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.goldmansachs.com>
14. The official site of Standard&Poor's [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.standardandpoors.com>